

FÖLDRENGÉS ELŐTT

Nádler István: *Hét utolsó szó. Hommage à Esterházy Péter*

Fővárosi Képtár – Kiscelli Múzeum, Templomtér, Budapest
2017. április 11–30.

Hét utolsó szó, három alkotás és mind egy felé vezet. Van egy kérlelhetetlen törvény- és szükségszerűsége annak, hogy NÁDLER ISTVÁN alkotásai egy térben találkozzanak JOSEPH HAYDN és ESTERHÁZY PÉTER gondolataival. Hommage: Esterháznak, a nyugvópontjába visszatért függőlegesnek, és a puritán, feszített vászon önzetlenségének.

Több kérdés is felmerülhet a *Hét utolsó szó* sorozat kapcsán, amelyek mindegyike valamilyen módon kapcsolódik Nádler István meghatározó motívumaihoz: a zenéhez, a fent és lent viszonyához, az időszűrséghez, valamint az időben kiterjesztett jelenidejűséghez. De ebben az esetben minden a hét utolsó szóhoz kötődik, azok tanításának rendelődik alá.

Nádler *modus operandijára* jellemző, hogy az új sorozatokat egy sajátos inkubációs időszak előzi meg, a korábbi gondolat lezárása a téma teljes kidolgozásában és sorozattá érlelésében. Ezekben a lezárásokban már érzékelhetők az új irányvonalak, amelyek aztán friss erővel törnek a felszínre, kulminálva minden korábbi elemet – lépcsőfokokként használva azokat, ha máshogy nem úgy, hogy ellentétpontként szolgálnak.

A *Hét utolsó szó* mintha több ilyen lezárást felsorakoztatva nem is annyira előre mutatna, hanem Nádler ezt megelőző korszakaiból az esszenciát felmutatva egy végtelenül tragikus úton vezetné végig közönségét. A festmények a szemünk előtt alakulnak, hét állomáson keresztül – egy meghatározó irányváltással. A határátlépés pillanata az elemek egyensúlyba kerülésével érkezik el, amikor a festmények erővonalai már nem ütköznek ellenállásba, már nem feszegetik a vászon határait, hanem kitöltik és túlmutatnak azon. Nádler István festészetétől nem áll messze a zenei gondolkodás, a szekvenciaszerűség. Az 1980-as évek elejétől – kis túlzással – a zene ábrázolhatósága újító erővel jelenik meg festészetében; illetve a későbbiek során az alkotás folyamatában is meghatározó a zene, a ritmus, valamint a hatás, amit a festőben kivált. A Haydn mű esetében is inkább erről beszélhetünk: a Megváltó mélyen emberi momentumainak megéléséről, és ahogyan azt a zeneszerző „megjelenítette”. Ezen a ponton találkozik a három médium. Esterházy Péter szövege egy őszinte, (ön)vádló és tépelődő párbeszéd – az

utolsó megkísértés. Az én önmagától való megszabadulása, felszabadulása – senki nem értheti meg teljesen a másik szenvedését, az mindenkinek a sajátja; miközben annak megélése egy mély közösségi érzést is teremthet. Nádler festményein pedig ezt a gondolatiságot követi le, tapogatja végig formai megoldásaiban.

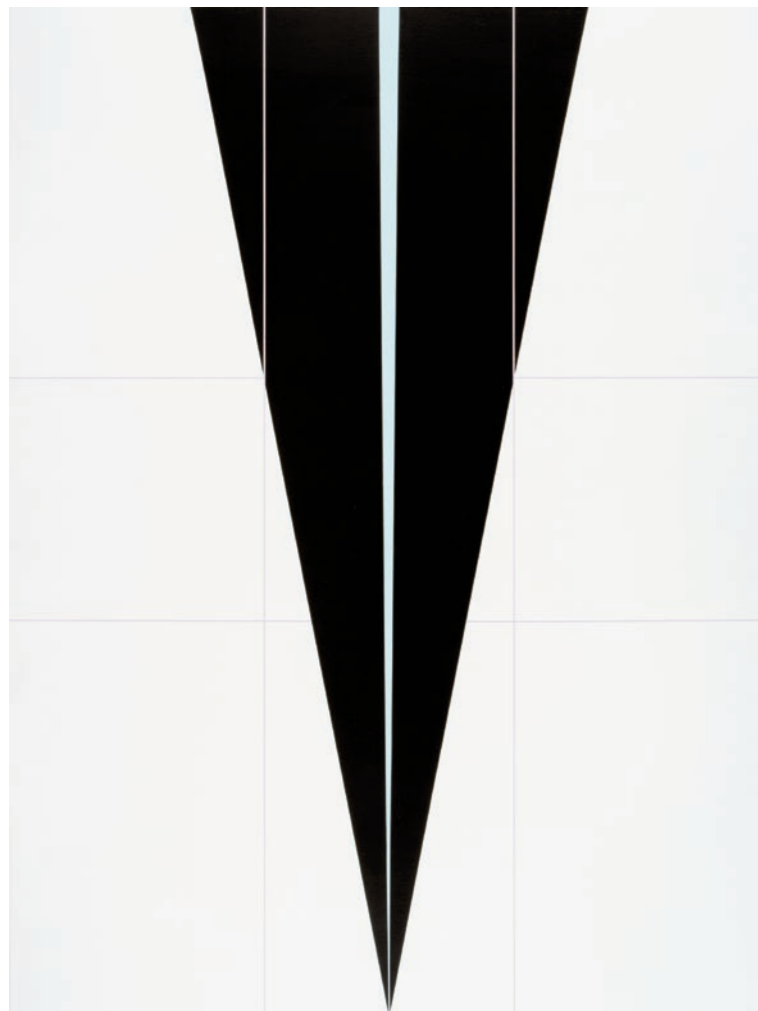
Ezért nagyon fontos felismernünk, *ahogy* Nádler képei alakulnak az egyes állomásokkal. A kereszt motívuma már első pillantásra szembeötlő. De a szekvenciákon végigtekintve az is azonnal feltűnik, hogy a kereszt szárai közelednek egymáshoz: lapitottságuk, vízszinteshez való közelségük lassan megszűnik. Az első öt festményen a központi motívum egyre inkább elszakad a kép aljától, levetkőzve a kereszt-formát összeszorító „súlyokat”.

A felfelé irányuló mozgás egyben egy képi harmóniát is maga után von, ahogy az egyes elemek kiegyenlítődnek, a formák egyensúlyi állapotba kerülnek. De valami mindig megbontja, vagy még inkább: megborítja ezt az egyensúlyt: A negyedik képen a válasz nélküli kérdésre vagy vádló felkiáltásra – „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?” – egy pillanatra újra küzdelemmé válik minden, és a vászon elsötétül. Talán az sem véletlen, hogy ez a sorozat középső eleme.

Azt is észre kell vennünk azonban, hogy egy összesen hét festményből álló sorozat esetében nehéz megtalálni a fókuszpontokat: mindegyik kép állomás, és mint ilyen, a néző helyzetétől függően az egész sorozat súlypontja. Mintha az összes többi kép abban a festményben konvergálna, amelyiket éppen szemléljük. A képek mindegyike éppen itt van, ahogy mi előtt. Nádler festményeinek kiállításával egy olyan szituációs játékot hozott létre, amelyben az egyes képek legalább annyira fontosak, mint az egész sorozaton – és a térben – elfoglalt helyük. Az egyes képek között mozogva egyszerre látjuk az egész sorozatot a Kiscelli Múzeum templomterében. Végigkövetve az egyes állomásokat, visszanezve az előzőre és előrettekintve a következőre – miközben már a végpontot is látjuk.

Ezért nevezhetjük a *Hét utolsó szót* stációknak: minden állomás több, mint a hozzá tartozó idézet és az azon keresztül megidézett történet narrációja. Mindegyik „szó” megköveteli a néző aktív részvételét. Megállva a festmények előtt azok tanításait levonva továbbhaladunk, hogy a következő

Nádler István
Hét utolsó szó.
Homage à Esterházy Péter | Atyám, kezvedbe ajánlom lelkemet!, 2016

Nádler István
Hét utolsó szó.
Homage à Esterházy Péter | Szomjazom, 2016

festményt is megszemléljük önmagában, a sorozat következő darabjaként, saját helyzetünket is felismerve a szekvenciák vonulatában. Az állomások megkövetelik a néző aktív fizikai, szellemi és érzelmi részvételét. A festmények közötti szemlélődés és mozgás végső célja a figyelem nézőre való visszairányítása, ezen keresztül pedig az én mindentől való függetlenségének megteremtése – önmagunk tudatába kerülhetünk, amely független minden külső tényezőtől. De éppen ebben az elszeparáltságban a közösség is fellelhető. Mindez két dologra világít rá Nádler István *Hét utolsó szó* című kiállításával kapcsolatban. Az egyik, hogy nem vallásos vagy bármilyen hittől függővé tett alkotásokkal találkozunk, annak ellenére, hogy a transzcendens gondolata immanensen kódolva van a festmények formai gondolkodásába. Egy ennyire erősen vallási toposz felhasználása azonban biztosítja Nádler számára azokat az eszközöket, amelyekkel egyetemes igazságokat fogalmazhat meg. Nem Jézus szenvedéseit fogalmazta meg festményein, hanem általános emberi állapotokat. A már említett negyedik festmény a végtelen kétségbeesettség és elhagyatottság érzéséről árulkodik. A kiállítás ezt megelőző, harmadik képéről, amelyhez az „Asszony, íme a te fiad”, „Íme a te anyád” idézet párosul, mélyseges szeretet, fájdalom és paradox módon örömtelenség árad. (Önmagammal kerülök ellentmondásba, de talán ez a tárlat legerősebb képe.) A hatodik festményénél az addig alakuló formai harmónia elszakad a vízszintestől, és a függőleges irány válik az egyetlenné, egyensúlyt teremtve a lent és fent között. A kereszt konfliktusa megszűnik, és színeli harmóniát teremt a festő. „Beteljesedett” – ezzel a stációval a küzdelmet tehát felváltja a kiteljesedés érzete, a még cselekvő és elszennvedő küzdelmet a cselekvésen túli akarat, a szorongás helyett a fenséges jelenléte. Az utolsó festmény, az „Atyám, kezvedbe ajánlom lelkemet!” kép uralja a teret. A főténgelyben, a többi festményénél magasabban lett kiállítva, további erőt kölcsönözve a vászon alsó szegélyének középpontjából kiinduló, felfelé kiterjedő háromszögnek. A földrengés előtti pillanat! A kiállítás tehát egy maga által teremtett szituációra épít, amelyet a tér és az installálás módja segít elő.

Nádler István Esterházy Péter emlékének ajánlotta kiállítását. Valóban hommage kiállításról beszélhetünk: a keresztnek, a függőlegesnek, a végtelennek és az egyensúlynak. Visszatekintés egyén és közösség határáról.

SPIONS

Hetvenedik rész

Memory Overload

„Action boy seen living under neon
Struggle with a foreign tongue
Red sails make him strong
Action make him sail along
Life stands still and stares”

David Bowie: *Red Sails*¹

Robotolás közben a SPIONS frontemberének a *Craft: Fuck the Universe*² című harci indulójára reflektáló jóslata ismétlődik a kopfban: „Death metal never dies”. Mostanában a *darkest* (legsötétebb) *metal* főleg az északi népek kultúrájában virágzó műfajában születnek élőknek, aktuálisnak, hiteleseknek minősíthető alkotások. *Craft*, *Necroblood*, *Catacombes*, *Nightbringer*, *Sortilegia*, *Portae Obscuritas*, *Vanum*, *Sielunvihollinen*, *Goath*, *Pulmonary Fibrosis*, *Saqra's Cult*, *Runenwacht*,³ stb. Szinte minden más zaj nyálás tücsökzenének tűnik. Remélem vagy sehogy, vagy szükség esetén vérszkandináv death metal különítmény alvilágból hörgő tagjaként, nyakamban titániumba foglalt emberi csontokból konstruált gitárral fogok újjászületni. Villámlás, mennydörgés, démonok, farkasok, elvarázsolt éjszakai erdő. Májusi kiállításom⁴ anyagának kiválogatásával, rendszerezésével telnek

¹ Dal David Bowie *Lodger* albumáról (LP, RCA, 1979)

² <https://www.youtube.com/watch?v=MCuPnKpSk8E&t=210s>

³ A heavy metal zenekarokat az északi államok kormányai közösségépítő szerepük miatt bőkezűen támogatják.

⁴ Janesch Péter hamarosan megnyíló galériájában (*gallery ffrindau*) 2017 májusától kezdődően kiállítás-sorozat indul, amelynek témája fél évszázados színházi munkásságom lesz, s ennek a *Najmányi László: Kísérletek az élő színház feltámasztására* munkacímét adtam. Álló- és mozgóképek a Kovács István Stúdió; Donauer Video Family Without Video & Friends; Donauer Arbeiter Familie Ohne Arbeit; Run by R.U.N.; Kundalini; Traveling College of Time Consciousness; The Change; Carriacou Nyabhing; Jam Karet; Vitam & Sanguinem; Les Fleurs du Mal; Net Stage One; Leopold Bloom Polgári Kör és Jehuda Löw Társaskör produkciók Magyarországon, Kanadában, New Yorkban, Indonéziában, a Karib-tenger szigetén és Dániában bemutatott előadásaiából. Időkonzervek. Álomrekonstrukciók. Történetek, kultúrtörténet, történelem. A változás stációinak lenyomatai. Vintage és digitális reprodukciók. Szórólapok, plakátok, szöveggönyvek, jelmez és látványtervek, régi filmek, új videófelvételek, még Peace, a 'beszélő' kerti törpe is. A kiállítás-sorozat első eseménye – *A gondolkodó ember szabad színháza – az 1971-76 között működő első színházam*, a Kovács István Stúdió előadásainak vizualitását rekonstruálja (a Kovács István Stúdióról a SPIONS-eposz hetedik, *Helybenjárás hétmérőldes csizmában* című fejezetében írtam részletesen). Tóth András fotóművész és ismeretlen fényképészek munkái, valamint saját felvételeim. A kiállítás ideje alatt le fogjuk vetíteni a Kovács István Stúdió és Halász Péter és barátai Kassák Stúdiójának kollaborációjában, a Balázs Béla Stúdió produkciójában, 1975-ben született, Franz Kafka rövid története alapján készült *A császár üzenete* című,

a napok. Örömtelen kulimunka. Fárast a múlt. Fotók, negatívok, pozitívok, műkereskedelmi szempontból még nem értékelhető diák százai, ezrei, néha úgy tűni, milliárdjai. Archívumom kaotikus. Több mint száz lakásban laktam a SPIONS 1978-as Párizsba vezénylése óta. Sokszor lakoltattak ki különböző kultúrákban, gyakran még csomagolásra sem adtak időt. Csak zacskókba, dobozokba, bőröndökbe dobáltam értékeimet, aztán *hit the road, Jack*. Körbecipeltem az archívumot a világon. Aktuálisabbnak vélt feladatok soha nem hagytak időt a rendszerzésre.⁵ Sok fontos dokumentum elveszett az úton, másokat haverok privatizáltak. A megmaradt képek töredékét tudtam csak digitalizálni eddig.

Utálok az analóg fotográfiát, a nehezen szállítható, kezelhető tárgyasított múltidőt, de a digitalizált fényképeknek – hiába sokkal tisztábbak, élesebbek, mint az analóg papírkópiák – itt még nincs keresletük. A Szabad Világban már van. A gyűjtők itt még nem a képekben manifesztálódó közlésekre kíváncsiak, ők történelmet akarnak vásárolni. A rosszul exponált, koszos, gyűrött papírkép kézzel megfogható, meg-simogatható, körömmel megpiszkálható, megszagolható, megnyalható bizonyíték számukra: sikerült valódi, régi időt venniük. Idődarabkát. Lenyomatot. Illúziót. Kifizetik, hazaviszik, bekereteztetik, falra akasztják, nézik, ábrándoznak. Persze a digitális művészeti termékeknek lesz majd piaca ezen a bukolikus kolónián is. A Közép-Duna siralomvölgyét a toxikus iszapba horgonyzó gravitáció-túltengés ellenére egyszer biztosan feléled az érdeklődés az ideák iránt. Később, mint szeretnénk, hamarabb, mint gondolnánk. Digitális archívumom egyes képeit – köztük a *Balkon* magazinban 2010 januárja óta havi részletekben publikált SPIONS-eposz néhány illusztrációját⁶ – digi-

a bemutatása után a diktatúra illetékes hatósága által azonnal elkobzott, a rendszerváltást közvetlenül megelőző évekig a mindenházi kultúrcár, Aczél György páncélszekrényében őrzött filmet (operatőr: Dobos Gábor). A filmművészet összes illúziójával, minden pátoszával leszámoló műről a SPIONS-eposz kilencedik – *A császár üzenete 1.* –, tizedik – *A császár üzenete 2.* –, tizenegyedik – *A császár üzenete 3.* –, tizenkettedik – *A császár üzenete 4.* –, és tizenharmadik – *A közties állapot* – című fejezetében írtam részletesen. Ugyancsak vetítésre kerül majd a Magyar Televízió felkérésére, Latinovits Zoltán főszereplésével, a Kovács István Stúdió tagjainak közvetítésével 1974-ben készített *Ady és kora* című filmem.

⁵ Most is szívesebben teremténék valami újat, mint hogy a múlt homályos bugyraiban molyoljak.
⁶ A SPIONS történetének fotódokumentációját és videóit valószínűleg 2017 őszén fogom Janesch Péter galériájában bemutatni.